

Nr 5

Utrikesutskottets utlåtande i anledning av motioner om stöd åt befrielseörelserna i de portugisiska kolonierna och åt visst uppbyggnadsarbete i portugisiska Guinea.

I en i första kammaren av herr *Werner* väckt motion (nr 507) och i en i andra kammaren av herr *Hector m. fl.* väckt motion (nr 633), vilka hänvisats till utrikesutskottet, föreslås att riksdagen i skrivelse till regeringen skall hemställa om effektiva påtryckningar och åtgärder mot Portugal inom FN, EFTA och andra internationella organisationer. Vidare föreslås i motionerna att riksdagen skall hemställa att regeringen skall uppta kontakt med »De Portugisiska Koloniernas Nationella Organisationers Sammanslutning» (CONCP) för att via denna organisation stödja befrielseörelsen i de portugisiska kolonierna.

Till utrikesutskottet har vidare hänvisats två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Werner* (nr 524) och den andra inom andra kammaren av herr *Hector m. fl.* (nr 654). I dessa motioner föreslås att riksdagen i skrivelse till regeringen måtte hemställa om förslag om stöd för det civila uppbyggnadsarbete som utförs av »Rörelsen för Guineas och Cap Verde-öarnas självständighet» (på portugisiska Partido da Independencia da Guinea et Cabo Verde, förkortat PAIGC).

Beträffande motiveringarna till motionärernas yrkanden får utskottet hänvisa till motionerna.

Som utrikesutskottet framhöll i sitt utlåtande nr 4 år 1967 i anledning av motioner om bistånd åt befrielseörelsen i Moçambique, har Sverige i olika sammanhang — bl. a. i Förenta Nationerna — uttryckt sitt starka fördömande av den portugisiska kolonialpolitiken. Den svenska regeringen och den svenska riksdagen har förbehållslöst godtagit rätten för folken i de portugisiska besittningarna till självbestämmanderätt och understrukit att de anser det oriktigt att förvägra dem möjligheten att utöva denna.

I nyss nämnda utlåtande nr 4 år 1967 lämnade utskottet en redogörelse för svenska opinionsyttringar i denna fråga vid 1966 års möte med FN:s generalförsamling. Vid *generalförsamlingen 1967* antogs en resolution, nr 2270 (XXII), som fördömde den portugisiska regeringens kolonialkrig mot områdenas fredliga invånare såsom ett brott mot mänskligheten och ett allvarligt hot mot internationell fred och säkerhet. Resolutionen innehöll få nyheter jämfört med tidigare antagna. För en redogörelse av resolutionen må

hänvisas till utrikesdepartementets blåbok om 1967 års generalförsamling (Aktstycken utgivna av Kungl. Utrikesdepartementet. Ny serie 1: A: 17, sid. 215 ff.).

Den svenska inställningen till resolutionen presenterades vid två tillfällen, dels i den allmänna debatten i förvaltarekapsutskottet den 3 november, dels i en röstförklaring i generalförsamlingen den 17 november.

Den svenske representanten, herr Sven Gustafson, underströk i sitt inlägg i den allmänna debatten i förvaltarekapsutskottet att Sverige förordade att församlingen skulle anta en i skarpa ordalag formulerad resolution som fördömde den portugisiska kolonialpolitiken samtidigt som den på ett konstruktivt sätt stödde områdenas frihetssträvanden. Det var väsentligt att resolutionen, för att bli effektiv, stöddes av en stor och representativ majoritet av medlemsstaterna som uttryck för en bred världsopinion. Den svenska delegationen hoppades därför att en text skulle kunna utarbetas i samarbete mellan alla de delegationer som delade samma intresse och att denna text inte skulle innehålla element som kunde beröva stater, som omfattade dessa syften, möjligheter att rösta för dem.

Vid omröstningar i generalförsamlingen den 10 november lade Sverige ned sin röst, liksom de andra nordiska staterna. I röstförklaringen den 17 november angav herr Gustafson skälen till att den svenska delegationen inte kunnat stödja resolutionsförslaget, trots att det fanns mycket i förslaget som den välkomnade. Såsom framgått av det svenska inlägget i den allmänna debatten i utskottet erkände Sverige oförbehållsamt de portugisiska områdenas självbestämmanderätt och den portugisiska regeringens skyldighet att utan dröjsmål vidta åtgärder för att låta befolkningen utöva den. Den svenska delegationen instämde också i den kraftiga domen över Portugals kolonialpolitik som urartat till kolonialkrig. Den svenska delegationen skulle också ha varit beredd att i resolutionen understryka vikten av att alla FN:s medlemmar strikt och effektivt genomförde säkerhetsrådets rekommendationer i resolution nr 218 av år 1965.

Resolutionsförslaget innehöll emellertid — hette det vidare i den svenska röstförklaringen — också paragrafer som Sverige inte hade kunnat ge sitt stöd. De berörde principfrågor som den svenska regeringen alltid hade fäst största vikt vid och som den vid många tidigare tillfällen hade uttalat sig om. Det var med djupt beklagande som den svenska regeringen hade funnit sig ur stånd att stödja ett resolutionsförslag vars grundläggande syften den helt delade.

Den svenska regeringens syn på Portugals kolonialpolitik presenterades vidare i den regeringsförklaring om utrikespolitiken som avgavs i riksdagen den 21 mars i år. Det heter i denna förklaring bl. a. att inom FN:s ram en press måste uppbyggas av tillräcklig tyngd för att förmå Portugals regering att ge invånarna i de afrikanska besittningarna deras frihet. Portugals utrerade politik i Rhodesia-frågan gjorde det ytterligare angeläget att säker-

hetsrådet övervägde påtryckningar mot Portugal. I regeringsdeklarationen erinrades vidare om att regeringen vid flera tillfällen understrukit sin beredvillighet att för Sveriges del tillämpa ett sanktionsbeslut av Förenta Nationernas säkerhetsråd i denna fråga.

Liksom tidigare ger Sverige även under innevarande budgetår hjälp till flyktingar från de portugisiska besittningarna i Afrika. Hjälpens avser huvudsakligen flyktingar från Moçambique och Angola. Till skolan i Rutambu i Tanzania, som ger undervisning åt 800 flyktingbarn från Moçambique, utgår för budgetåret 1967/68 ett anslag om 70 000 kronor. Till stöd för undervisningen vid Moçambique Institute, som också är förlagt till Tanzania, utgår ett statsanslag om 350 000 kronor. Anslag lämnas också för utbildning av flyktingar från Angola. Detta sker dels genom FN:s flyktingkommissarie, dels i form av direkta stipendier som administreras av den svenska ambassaden i Kinshasa.

Sammanlagt lämnar Sverige på olika vägar under budgetåret 1967/68 bidrag om ungefär 600 000 kronor för utbildning åt afrikaner i de portugisiska besittningarna.

Det kan också nämnas att Sverige tillsammans med de andra nordiska länderna och sexton andra stater, huvudsakligen afrikanska, vid 1967 års generalförsamling tog initiativ till en integrering av utbildningsprogrammen för afrikaner från Sydafrika, Sydvästafrika och de portugisiska områdena. Avsikten med detta initiativ var att man ville söka skapa tillräcklig grundval för att expandera undervisningshjälpen på ett sådant sätt att det både skulle öka utbildningstillfällena för personer från de undertryckta områdena i södra Afrika och även såvitt möjligt säkra att resultaten av utbildningen kom de afrikanska folken till godo. Resolutionsförslaget antogs av generalförsamlingen den 19 december 1967 med 113 röster mot 2 (Portugal och Sydafrika) samt en nedlagd röst.

Utskottet — som år 1967 hade att behandla motioner av liknande innehåll (I: 466 och II: 590, utlåtande nr 4) — anser att Sverige inom Förenta Nationernas ram, i samverkan med övriga nordiska länder och andra intresserade stater, skall verka för realistiska åtgärder på bredast möjliga bas i syfte att förmå Portugal att uppge sin kolonialpolitik och främja en utveckling ledande till självbestämmanderätt för befolkningen i de afrikanska områden som för närvarande befinner sig under portugisisk administration.

Vad beträffar möjligheterna att inom EFTA:s ram genomföra påtryckningar mot Portugal vill utskottet hänvisa till att EFTA — liksom GATT — är en organisation med rent handelspolitiska och andra ekonomiska uppgifter utan några formella förutsättningar för en medlemsstat att vidta påtryckningsåtgärder av politisk art mot en annan medlemsstat. EFTA-kon-

ventionen förutsätter inte att en medlemsstat kan uteslutas. Däremot finns i konventionen en uttrycklig hänvisning till förpliktelser enligt andra internationella åtaganden. Enligt dessa bestämmelser har en medlemsstat rätt att vidta åtgärder till fullgörande av förpliktelser enligt FN:s stadga i syfte att upprätthålla internationell fred och säkerhet.

Utskottet anser det vidare angeläget att Sverige även i fortsättningen lämnar bidrag till utbildningen av flyktingar från de portugisiska besittningarna. Däremot anser sig inte utskottet — såsom föreslås i motionerna I: 507 och II: 633 — kunna förorda att riksdagen i skrivelse till regeringen hemställer om att denna upptar kontakt med De Portugisiska Koloniernas Nationella Organisationers Sammanslutning, CONCP.

Utskottet hemställer

att motionerna I: 507 och II: 633 samt I: 524 och II: 654 må anses besvarade med vad utskottet anfört.

Stockholm den 18 april 1968

På utrikesutskottets vägnar:

ARNE GEIJER

Närvarande:

från första kammaren: herrar Arne Geijer (s)*, Lundström (fp), Georg Pettersson (s)*, Bengtson (cp), Möller (s), Palm (s), Axel Andersson (fp)* och Hernelius (h)*;

från andra kammaren: fru Renström-Ingenäs (s), herrar Alemyr (s)*, Skoglund (s), Allard (s)*, Wahlund (cp)* och Cassel (h).

Särskilt yttrande

av herrar Lundström och Axel Andersson:

Vi delar uppfattningen att de i utskottets utlåtande berörda frågorna i första hand bör behandlas inom Förenta Nationerna. Sverige bör där verka för åtgärder som kan leda till att Portugal medger den afrikanska befolkningen självständighet inom de områden som i dag behärskas av Portugal. Om säkerhetsrådet beslutar eller rekommenderar sanktioner mot Portugal bör Sverige självfallet stödja dessa.

Utan att närmare ingå på de formella förutsättningar som EFTA-konventionen ger anser vi att det inom EFTA:s krets bör vara möjligt och lämpligt att man från svensk sida i samverkan med andra nordiska länder tar upp frågan i syfte att påskynda en utveckling i Angola, Moçambique och portugisiska Guinea i riktning mot självständighet och demokratisk styrelse.